



UTKAST

Temastrategi for bibliotekutvikling 2022-2025

Frist for innspill 7. oktober

[STED OG DATO]



Tittel: Temastrategi for bibliotekutvikling 2022-2025

Type dokument: UTKAST - innspillsdokument

Eier/virksomhet: Viken fylkeskommune

Forfatter: Heidi Hovemoen

Første gang opprettet: 20.08.2021

Sist oppdatert/versjoner: 31.08.2021

Vedtatt av: Fylkestinget

Dato vedtatt: [Dato]

Saksnummer: [nnnn/nn]

ISBN nr: [nnn-n-nn-nnnnnn-n]

Fotograf:

Se flere dokumenter på www.viken.no/nn

Innhold

1 Forord	3
2 Innledning.....	3
2.1 Føringer	3
2.2 Avgrensninger og sammenhenger.....	4
2.3 Målgruppe og ansvar	4
3 Visjon, mål og strategi	4
3.1 Visjon	4
3.2 Mål.....	5
3.3 Strategi for bibliotekutvikling	5
3.4 Prioriteringer	6
4 Situasjonsbeskrivelse, utfordringer og muligheter.....	8
4.1 Fakta om fylkesbiblioteket	8
4.1.1 Fylkeskommunens virkemiddelapparat.....	9
4.2 Bibliotekene i Viken	10
4.3 Utfordringer og muligheter	11
5 Overordnet mål og målstruktur.....	12
5.1 Bærekraftsmålene og Viken	12
5.2 Fem langsiktige utviklingsmål for Viken	13
5.3 Seks innsatsområder for bærekraftig utvikling i Viken.....	13
5.4 Nasjonale kulturpolitiske mål	14
5.5 Nasjonale bibliotekpolitiske mål.....	15
6 Handlingsplan og tiltak	15
7 Bærekraftvurderinger.....	15
8 Publisering og offentliggjøring.....	16
9 Litteraturliste	16

1 Forord

2 Innledning

Temastrategi for bibliotekutvikling bygger på planverk fra de tidligere fylkeskommunene Akershus (Akershus fylkeskommune, 2016), Buskerud (Buskerud fylkeskommune, 2015) og Østfold (Østfold fylkeskommune, 2018). Strategien skal bidra til å harmonisere og prioritere fylkeskommunens virkemidler i de neste årene som del av den helhetlige politikken i Viken. Gjennom å peke ut **retning** og **prioritere** skal strategien vise hvilket ambisjonsnivå Viken fylkeskommune har for bibliotekutviklingen i fylket.

Strategien forholder seg til gjeldende relevante planer og strategier i fylkeskommunen og skal vedtas for perioden 2022 til 2025. Strategien vil bli vurdert rullert når nye regionale planer vedtas.

Strategien skal bidra til at:

- Viken fylkeskommune ivaretar sine lovpålagte oppgaver for regional bibliotekutvikling
- Viken fylkeskommune er en relevant og tydelig samarbeidspartner for bibliotekutvikling lokalt og nasjonalt
- Bibliotekpolitikken bidrar til å nå de langsiktige utviklingsmålene for Viken-samfunnet
- Bibliotekene i Viken imøtekommer ønsker og behov hos innbyggerne og i lokalsamfunnet

2.1 Føringer

De viktigste føringene for strategien er:

- Fylkeskommunens lovpålagte oppgaver for regional bibliotekutvikling, jamfør Folkebibliotekloven (1985, § 6)
- Regional planstrategi (Viken fylkeskommune, 2020a) og utkast til planprogram for Viken fylkeskommune (Viken fylkeskommune, 2021)
- FNs bærekraftsmål (FN-sambandet, 2021)
- Gjeldende regional plan for kultur Østfold (Østfold fylkeskommune, 2018)

Andre viktige føringer er:

- Nasjonal bibliotekstrategi for 2020-2023 (Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet, 2019)
- Vi i Viken. Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid (Viken fylkeskommune, 2019) samt relevante styringsdokumenter og strategier
- Økonomiske rammer gitt gjennom budsjett og økonomiplan for Viken fylkeskommune (Viken fylkeskommune, 2020b)

2.2 Avgrensninger og sammenhenger

Temastrategi for bibliotekutvikling 2022-2025 er utviklet samtidig med Temastrategi for kunst og kultur og Temastrategi for frivillighet. Strategiene utfyller hverandre og har delvis overlappende mål. Strategiene skal svare for hvert sitt mandat, og samtidig sees i sammenheng.

Bibliotekenes rolle på kunst- og kulturfeltet er todelt: De er både en arena og en vesentlig aktør. Bibliotekene samarbeider og samhandler med både frivillige og profesjonelle kulturutøvere. Temastrategi for Kunst og kultur omtaler også bibliotek tjenester og flere av målene derfra kan sees i sammenheng med bibliotekutvikling i Viken. Folkebibliotekene i fylket er naturlige møteplasser der befolkningen kan **oppleve, skape** og **delta** i kunst og kultur.

2.3 Målgruppe og ansvar

Denne temastrategien omfatter fylkesbibliotekets arbeid og retter seg mot alle som er interessert i bibliotek.

Som del av fylkeskommunen har Viken fylkesbibliotek det overordnede ansvaret for å ivareta regionale bibliotekoppgaver og regional bibliotekutvikling, mens Nasjonalbiblioteket har ansvar for utvikling og drift av fellestjenester og infrastruktur for alle bibliotek. Kommunene har ansvar for utvikling av folke- og skolebibliotek i grunnskolen, mens fylkeskommunen har et overordnet ansvar for utvikling og drift av skolebibliotekene i videregående skole. I Viken ligger dette ansvaret hos avdeling for Utdanning og kompetanse.

Som ledd i et samhandlende, nasjonalt biblioteksystem er det viktig å se strategien i lys av utviklingen som skjer lokalt og nasjonalt.

3 Visjon, mål og strategi

Fylkeskommunens lovpålagte ansvar for å ivareta regional bibliotekutvikling er vesentlig for utforming av visjon, mål og strategi.

3.1 Visjon

Viken viser vei

- innovative, inkluderende og bærekraftige bibliotek

Viken fylkeskommunes visjon for bibliotekutvikling framhever målet om at alle mennesker i Viken lever verdige og meningsfulle liv. Fylket skal kjennetegnes av et rikt kulturliv med levende møteplasser (Viken fylkeskommune, 2020a).

3.2 Mål

Fylkeskommunens prioriteringer for bibliotekutvikling i perioden 2022-2025 kan sammenfattes i fire mål:

- Bibliotekene i Viken skaper bedre og flere lesere
- Bibliotekene i Viken bidrar til at flere lærer gjennom hele livet
- Bibliotekene i Viken bidrar til mindre ulikhet og god folkehelse
- Bibliotekene i Viken deltar i helhetlig utvikling av samfunnet

3.3 Strategi for bibliotekutvikling

Hvert mål følges av fylkesbibliotekets strategier for bibliotekutvikling i Viken.

Bibliotekene i Viken skaper bedre og flere lesere

Viken fylkeskommune skal:

- Bidra til at barn og unge har god tilgang på litteratur
- Skape felles praksis for litteraturformidling i bibliotekene
- Prioritere formidlingskompetanse rettet mot barn og unge
- Øke den kulturelle kompetansen hos barn i barnehagealder

Bibliotekene i Viken bidrar til at flere lærer gjennom hele livet

Viken fylkeskommune skal:

- Utvikle og støtte litteratur-, kunnskap- og kulturformidling i bibliotekene
- Bidra til at det utarbeides en utviklingsplan for videregående skolebibliotek som forsterker bibliotekets rolle som pedagogisk læringsarena

Bibliotekene i Viken bidrar til mindre ulikhet og god folkehelse

Viken fylkeskommune skal:

- Bidra til at bibliotekene er en møteplass som stimulerer innbyggere til aktiv samfunnsdeltakelse
- Være pådriver for gratis og åpen tilgang til litteratur, kunnskap og forskning
- Bidra til at bibliotekene hever digital kompetanse hos innbyggere
- Fremme mangfold, likestilling og inkludering i utviklingsprosjekter
- Prioritere strategiske, innovative og bærekraftige anskaffelser

Bibliotekene i Viken deltar i helhetlig utvikling av samfunnet

Viken fylkeskommune skal:

- Styrke bibliotekene som samskaper og utvikler i lokalsamfunnet
- Bidra til utvikling av bibliotek med attraktive møteplasser og gode bibliotekrom
- Stimulere til samarbeid mellom kommuner, frivillighet og andre relevante aktører

3.4 Prioriteringer

For å nå målene for bibliotekutvikling, vil arbeidet i strategiperioden konsentreres rundt tre satsingsområder. De tre områdene er valgt på bakgrunn av utfordringer og muligheter i dagens situasjon. Under skisseres fylkeskommunens prioriteringer for bibliotekutvikling, og hvordan disse svarer på Viken-samfunnets behov.

Barn og unge

Barn og unge er en prioritert målgruppe i fylkeskommunens strategi for bibliotekutvikling, slik de også er i de aller fleste kommunene i Viken. Ungdom etterlyser tilgang til bibliotekets tjenester på egne premisser (Andersson & Botnen, 2021), derfor er det viktig å jobbe for at de blir involvert i utviklingen av bibliotekene. Viken har den høyeste andelen av aldersgruppen 10-19 år (25%) i befolkningen (Viken fylkeskommune, 2019), og de unge vil få ansvaret for å ta vare på samfunnet i framtiden. Her kan bibliotekene bidra ved å formidle kunnskap gjennom relevante arrangementer, og ved å legge til rette for samskaping rundt aktuelle temaer som bærekraft og demokrati.

Lesekompetansen blant ungdom er blitt dårligere. Sammenliknet med PISA 2015 er det en tilbakegang i lesing for norske elever (Jensen et al., 2019). Lesing er en grunnleggende ferdighet som ifølge Kunnskapsløftet (Utdannings- og forskningsdepartementet, u.å.) skal integreres i opplæringen i alle fag i skolen. For å skape gode lesere kreves det tidlig innsats fra foreldre, barnehager og bibliotek. Lesing og formidlingskompetanse prioriteres derfor høyt blant våre mål rettet mot barn og unge. Folkehelseprofiler fra tidligere Akershus, Buskerud og Østfold viser at det "å vokse opp i et nabolag og lokalsamfunn preget av fellesskap, sosial samhandling og varierte fritidsaktiviteter fremmer trivsel og helse blant barn og unge" (Viken fylkeskommune, 2019). Gode lesere skaper gode borgere, god utdanning, demokratibyggning og deltakelse i samfunnet.

Gode skolebibliotek bidrar til leseferdigheter og evne til å vurdere kunnskap og kilder kritisk. Skolebibliotekaren med sin kompetanse, læreren med sin og skoleeier, er alle viktige for utviklingen av gode skolebibliotek. Samarbeid om utvikling av en plan for videregående skolebibliotek er derfor prioritert.

Bærekraft, utvikling og kompetanse

FNs bærekraftsmål skal ligge til grunn for utviklingen av fylket. Fylkeskommunen skal jobbe for en livskraftig region, fremme en balansert og bærekraftig utvikling i by og bygd og motvirke sosiale

forskjeller. Vi skal ta vare på og styrke menneskene, mangfoldet, naturen, arbeidslivet og demokratiet. Dette legges til grunn for alt arbeid i fylkesbiblioteket for å synliggjøre og styrke bibliotekenes rolle som relevante samfunnsaktører.

Bibliotekbesøk gjennomført høsten 2020 og våren 2021 (Folkebibliotekene i Viken, 2021), og innspillsrunder til temastrategi (Andersson & Botnen, 2021) avdekket et behov for støtte til kompetansehevende tiltak både på anskaffelser, prosjektgjennomføring og formidling i bibliotek.

Strammere kommuneøkonomi krever at bibliotekene søker prosjektmidler for å kunne gjennomføre endring og utvikling. Fylkesbiblioteket har ikke egne utviklingsmidler, men er aktive veiledere og samarbeidspartnere i utvikling og gjennomføring av prosjekter.

Det digitale litteratur- og kulturtilbudet skal likestilles med det fysiske. På samme vis er det et premiss at datakultur sidestilles med andre kulturuttrykk. Dette vil dekke unge voksnes behov for et bredt kulturtilbud i bibliotekene (Andersson & Botnen, 2021).

Demokratisk og likeverdig tilgang til kunnskap og forskning er et viktig virkemiddel for å minske ulikhet. Det er et mål om at all forskning som finansieres av organisasjonene som deltar, skal gjøres umiddelbart åpent tilgjengelig (Meld. St. 30 (2019-2020), s. 90). Derfor vil fylkesbiblioteket prioritere formidlingskompetanse på åpen forskning.

Universell utforming, mangfold og inkludering

Fylkeskommunen ser biblioteket som en aktiv drivkraft i utvikling av lokalsamfunnet, og en viktig bidragsyter for et integrert samfunn. Prioritering av nettverksarbeid, kompetanseheving, utvikling og samordning står sentralt i dette arbeidet.

Norges befolkning har et behov for å styrke sine digitale ferdigheter for å hindre digitalt utenforskap, dette gjelder i stor grad pensjonister og andre utenfor arbeidsstyrken. «6 av 10 opplever i stor eller i noen grad et behov i dagliglivet for å styrke sine digitale ferdigheter» (Kompetanse Norge, 2021). Digitale ferdigheter er en forutsetning for å delta i samfunnet og derfor vil fylkesbiblioteket prioritere økt kompetanse på veiledning og formidling av digitale tjenester.

Fylkesbiblioteket gir ikke direkte kompetansehevende tilbud til innbyggerne, men bidrar til å heve den digitale kunnskapen i befolkningen gjennom å tilby kompetanseheving til ansatte i bibliotek. Bibliotekansatte har uttrykt behov for å styrke sin digitale veiledningskompetanse (Andersson & Botnen, 2021; Folkebibliotekene i Viken, 2021) for å kunne gi god veiledning til innbyggerne. God veiledning og brukervennlige tjenester motvirker digitalt utenforskap (Kompetanse Norge, 2021).

Viken har store demografiske forskjeller med varierende grad av utdanningsnivå og innvandrerbakgrunn hos innbyggerne (Viken fylkeskommune, 2019) og det er også store forskjeller i dagens bibliotektilbud (Andersson & Botnen, 2021; Folkebibliotekene i Viken, 2021). Fylkeskommunen ønsker å begrense ulikhet i Viken gjennom å prioritere utvikling av et likeverdig bibliotektilbud til alle innbyggere.

Fylkesbiblioteket vil prioritere å ivareta mangfold og inkludering i våre utviklingsprosjekter. Behov for kompetanseheving på integreringstiltak er etterspurt av bibliotekansatte i Viken (Folkebibliotekene i Viken, 2021).

Folkebibliotekenes tilpassing til lokalmiljøets egne behov og ønsker skaper eierskap og engasjement i befolkningen. Fylkesbiblioteket vil derfor stimulere til samskaping og samarbeid mellom kommuner, frivillighet, næringsliv og andre relevante aktører. Det er ikke et mål at alle innbyggere får et likt bibliotektilbud, men at de får et likeverdig tilbud. Bibliotekene har forskjellige forutsetninger for å oppnå dette og fylkesbiblioteket vil bidra til mindre ulikhet gjennom veiledning og kompetanseheving.

Universell utforming sikrer likeverdig tilgang for alle innbyggere uavhengig av funksjonsevne. For å nå målene om mindre ulikhet, god folkehelse og helhetlig utvikling av samfunnet vil fylkesbiblioteket prioritere rådgivning rundt utvikling av gode bibliotekrom.

4 Situasjonsbeskrivelse, utfordringer og muligheter

Valgte mål og satsinger bygger på situasjonsbeskrivelsen. Situasjonsbeskrivelsen identifiserer utfordringer og muligheter som igjen gir grunnlag for fylkeskommunens prioriteringer.

4.1 Fakta om fylkesbiblioteket

Viken fylkesbibliotek er en avdeling i rådsområdet kultur og mangfold og består av to seksjoner, aktiv formidling og bibliotek og samfunn. Viken fylkesbibliotek har lokaler i Drammen, i Fredrikstad og på Kjeller i Lillestrøm.

Fylkesbibliotekets arbeidsområde - Viken har

- 1,2 millioner innbyggere
- 51 kommuner
- 91 folkebibliotekavdelinger med 485 ansatte
- 544 grunnskoler med 156 000 elever (2020/2021)
- 58 fylkeskommunale VGS (totalt 79 med de private) med 44 000 elever
- 1238 barnehager med 63 766 barn (2020)
- 6 universitetsavdelinger
- 4 høgskoleavdelinger
- 31 fagbibliotek (fra medisinske bibliotek, diverse instituttbibliotek og små private fagbibliotek)

Fylkesbiblioteket har en regional rolle som utvikler av bibliotekfaglige nettverk, tjenester og kompetanse. Utviklingsarbeid har et stort spenn, fra arbeidsmetodikker, prosjektarbeid, prosjektstøtte, etablere og opprette kontakt bibliotekene imellom, og mellom bibliotek og andre aktører (Andersson & Botnen, 2021). Fylkesbibliotekets rolle skal følge opp kommunelovens formål om å "legge til rette for at kommuner og fylkeskommuner kan yte tjenester og drive samfunnsutvikling til beste for innbyggerne" (Kommuneloven, 1992). Fylkesbiblioteket er en faglig pådriver inn mot Nasjonalbiblioteket og myndigheter.

4.1.1 Fylkeskommunens virkemiddelapparat

Fylkeskommunens virkemiddelapparat består av fire hovedkategorier og noen av fylkesbibliotekets arbeidsområder omtales under. De ansatte er fylkesbibliotekets viktigste ressurs for arbeid med bibliotekutvikling i fylket.

Forskning, utvikling og innovasjonsmidler

Fylkesbiblioteket arbeider kunnskapsbasert for å oppnå best effekt av fylkeskommunens ressurser og satsinger. Gjennom prosjektutvikling, ofte i samarbeid med folkebibliotek og andre fylkesbibliotek, samler fylkesbiblioteket erfaringer og kunnskap som bidrar til bibliotekutviklingen i fylket.

Fylkesbiblioteket har ikke egne utviklingsmidler til bibliotekene i fylket. Slike midler må søkes hos andre aktører, blant annet Nasjonalbiblioteket, Fritt Ord, og Kulturrådet. Eksempler på bibliotekprosjekter er utprøving av nye formidlingsmetoder, lesekampanjer, utvikling av kurs for bibliotekansatte og innovative anskaffelser.

For å utvikle gode bibliotek tjenester i Viken er det viktig for fylkesbiblioteket å samhandle med andre avdelinger og rådsområder i fylkeskommunen.

Mobiliserende og informative virkemidler

Fylkesbiblioteket skal ivareta regionale bibliotekoppgaver og bidra til bedre ressursutnyttelse i fylket. Derfor samordner fylkesbiblioteket flere tilbud og tjenester for bibliotekene. Innbyggerne tilbys relevante og attraktive bibliotek tjenester på tvers av kommunegrensene, blant annet flere digitale tilbud.

Fylkesbiblioteket

- legger til rette for økt kompetanse for bibliotekansatte på relevante fagområder gjennom kompetansehevende tiltak og koordinering av fagnettverk
- kan kontaktes av bibliotekene for å få veiledning og rådgivning innenfor en rekke fagområder
- tilbyr flere tjenester direkte til skoler, institusjoner og innbyggere i Viken. Noen av disse tjenestene er ment som et supplement til bibliotekenes egne tjenester for å utjevne forskjeller i tilbudet mellom kommunene
- tilbyr blant annet medier fra egen samling, tjenester fra bibliotekbussen, teaterforestillinger for barn i barnehagealder, litteraturmøter gjennom DKS og musikk tjenester

Økonomiske virkemidler

Fylkesbibliotekets ansatte leder og deltar i ulike samarbeidsprosjekter med bibliotek i Viken og fylkesbibliotek andre steder i landet. Videre bidrar fylkeskommunen med arbeidsinnsats ved oppfølging av felles avtaler og innkjøps samarbeid med bibliotekene. Fylkesbiblioteket bidrar også med midler til innkjøp av digitale medier til Vikens digitale tjenester.

Juridiske og styrende virkemidler

I økonomiplanen til Viken fylkeskommune heter det blant annet at "Utvikling av bibliotek bidrar til å styrke demokratiet." Fylkesbibliotekets arbeid med dette kommer til uttrykk i målene i

økonomiplan, handlingsprogram og virksomhetsplan. Fylkeskommunens øvrige juridiske og styrende virkemidler for bibliotekutvikling er gjennomgått tidligere i strategien.

4.2 Bibliotekene i Viken

Folkebibliotek

Det er store forskjeller mellom kommunene i Viken, både i innbyggertall, bostedsmønster og ressurser til rådighet. For å gi innbyggerne i hele fylket gode tjenester samarbeider folkebibliotekene på mange felt, blant annet når det gjelder utlån av medier, digitale tjenester og veiledning, prosjekter og utvikling.

Det finnes flere typer folkebibliotek i fylket, bibliotek med ulike og endrede former for bibliotekdrift som kombinasjonsbibliotek, samarbeid med innbyggertorg og andre utlånsløsninger som BUA/utstyrssentraler.

Biblioteket som institusjon er i forandring, men kjerneoppgavene spiller fortsatt en viktig rolle. Det vil si biblioteket som en møteplass, et sted å være (det tredje hjemmet), et studiested og ved utlån av medier både fysisk og digitalt. I Viken var det fysiske utlånet av bøker i 2019 for folkebibliotekene på 3 237 894 (2020: 2 503 008).

Besøk	2019	2020 (pandemi)
Folkebibliotek i hele landet	25 851 121	15 911 969
Folkebibliotek i Viken	5 142 451	3 055 679

(Nasjonalbiblioteket, 2021)

Pandemien har gitt utfordringer med lave utlånstall og lavt besøk, stengte bibliotek eller reduserte tilbud og nye kommunikasjonsformer. Statistikk fra 2020 og 2021 er naturlig nok ikke sammenlignbare med tidligere år.

Det som derimot har økt, er bruken av de digitale tjenestene. Økningen skyldes et betydelig tilskudd til innkjøp fra Nasjonalbiblioteket, større tilgang på titler og nye brukere. Antall e-utlån til barn og unge har vokst raskest, men andelen e-utlån er fortsatt høyest blant voksne. Utlånet har økt med 70 prosent for e-bøker og 240 prosent for e-lydbøker.

For å kompensere for mangelen av tilbud under pandemien tilpasset bibliotekene seg og skapte digitale arrangementer. Det ble gjennomført til sammen 457 i 2020. Nedgangen i fysiske arrangementer var på 66 prosent sammenlignet med 2019.

- I 2019 hadde folkebibliotekene i Viken 10 868 arrangementer for 293 226 deltakere.
- I 2020 ble det gjennomført 4 960 arrangementer for 108 323 deltakere.

(Nasjonalbiblioteket, 2021)

Universitets- og høgskolesektoren (UH)

Fylkesbiblioteket samarbeider med universitet- og høgskolebibliotek (UH-sektor). Samarbeidet er ikke like etablert som med folke- og fylkesbibliotek, men bibliotek i UH-sektoren bidrar bant annet

med foredrag og innlegg på fylkesbibliotekets kurs og seminarer. I tillegg er de viktige kunnskapsressurser for folke- og fylkesbibliotek. Et utviklingstrekk er at stadig flere innbyggere tar etter- og videreutdanning, og vi ser at studenter i alle aldre bruker folkebibliotekene som studiested.

Skolebibliotekene i videregående skole arbeider aktivt for å bidra til å gjøre elever studieforberedte til høyskole- og universitetsstudier. Potensialet for bredt samarbeid med bibliotekene i UH-sektoren er derfor stor.

Bibliotek i videregående skole (VGS)

Opplæringslova (1998, § 13) gir fylkeskommunen et ansvar for kvalitetsutvikling i opplæringsløpet. Skolebibliotek, som en pedagogisk læringsarena, er en viktig del av opplæringen. En utviklingsplan for bibliotek i videregående skoler og skoleledere, vil være et godt verktøy for å styrke skolebibliotekene som en god pedagogisk arena og sikre samhandlingen med fylkesbiblioteket.

Grunnskolebibliotek

Det er lite direkte og formelt samarbeid mellom grunnskolebibliotekene og fylkesbiblioteket. Grunnskolebibliotekene er kommunenes ansvar. Fylkesbiblioteket tilbyr kompetansehevede tiltak til bibliotekansatte i grunnskolene og bistår Nasjonalbiblioteket i statistikkinnhenting fra skolebibliotekene.

Grunnskolene i Viken har et svært ulikt bibliotektilbud. Noen skoler har fulltidsansatte bibliotekarer og gode biblioteklokaler, med et kvalitativt godt tilbud både når det gjelder formidling og samlinger. Andre skoler mangler et fullverdig bibliotektilbud.

4.3 utfordringer og muligheter

Viken er med sine 1,2 millioner innbyggere det største fylket i Norge, og her bor mer enn 23 % av innbyggerne i landet. Størrelsen og ulikhetene i fylket medfører både utfordringer og muligheter.

Viken er nytt fylke

Viken fylkeskommune er i etableringsfasen, og skal ta med seg det beste fra hvert av de tre tidligere fylkene. Samtidig må arbeidsmåter og prioriteringer tilpasses nye rammer. Det blir viktig å finne en balanse mellom digital og fysisk samhandling, både internt og eksternt. Målet er å bruke ressursene best mulig, samtidig som samskaping forutsetter nærvær og dialog. Størrelsen på fylket er en utfordring, men gir også muligheter til å finne nye samarbeidspartnere på tvers av gamle fylkesgrenser. Ikke minst ligger det muligheter i digitale samhandlingsverktøy og deling av digitalt innhold.

Demografiendringer

Ulikheter i demografi i de tre tidligere fylkene tydeliggjør behovet for en strategi som gir retning mot et likeverdig bibliotektilbud. Eksempler på slike ulikheter er innbyggere med fullført høyere utdanning, hvor det i tidligere Østfold er 28 % som har fullført høyere utdanning, i tidligere

Buskerud er tallet 32 %, mens for tidligere Akershus er det hele 43 % med fullført høyere utdanning (Viken fylkeskommune, 2019). Omtrent 20 % av innbyggerne i fylket har innvandrerbakgrunn og bibliotekene har en viktig rolle i integreringsarbeidet.

Økonomi

Strammere kommuneøkonomi krever at bibliotekene søker prosjektmidler for å kunne gjennomføre endring og utvikling. Fylkesbiblioteket har ikke egne utviklingsmidler, men er aktive veiledere og samarbeidspartnere i utvikling av og gjennomføring av prosjektstøtte.

Pandemi og bibliotek

Bibliotekene tok i bruk digitale plattformer for formidling og utlån av litteratur og dette kompenserte delvis for utilgjengelige tjenester. Det avdekket samtidig et behov for kompetanseheving for å profesjonalisere det digitale tilbudet. Fylkesbiblioteket tilpasset seg raskt ved å omprioritere og samarbeide om utvikling av digitale formidlingstiltak, med støtte fra Nasjonalbiblioteket ble flere prosjekter for kompetanseheving gjennomført og Viken fylkeskommune bevilget ekstra midler til innkjøp av digital litteratur. Resultatet er økning av digitale utlån og mer kompetente ansatte, men det er fortsatt et behov for å satse på digital kompetanseheving.

I gjennomsnitt var folkebibliotekene helt stengt i 40 dager, og tilbudene var vesentlig redusert i 116 dager. Bibliotekansatte tok i bruk digitale verktøy i alle deler av sitt arbeid og Viken har bidratt til kompetanseheving på bibliotekfeltet. Det er behov for mer kunnskap om digitale og hybride løsninger.

Bibliotekene har en viktig samfunnsrolle i krisetid. Hva slags tilgang innbyggerne har til viktige offentlige tjenester, informasjon og samfunnstjenester, og hvor viktig det er at bibliotekene holder åpent under kriser, er med når fylkesbiblioteket prioriterer videre kompetanseutvikling.

5 Overordnet mål og målstruktur

5.1 Bærekraftsmålene og Viken

Bærekraftig utvikling er en utvikling som tilfredsstiller dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter til å tilfredsstille sine behov. FNs 17 mål og 169 delmål for bærekraftig utvikling ble vedtatt i 2015, og er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030 (FN-sambandet, 2021).

FNs 17 bærekraftsmål ligger til grunn for samfunnsutviklingen i Viken, kort sagt i "alt" Viken fylkeskommune gjør. Vikens fem langsiktige utviklingsmål og seks innsatsområder for bærekraftig utvikling er tett knyttet opp mot bærekraftsmålene til FN. Fylkeskommunens mål og satsinger for bibliotekutvikling knyttes til alle disse overordnede målene.

5.2 Fem langsiktige utviklingsmål for Viken

Natur, klima og planetens tålegrense: I 2030 er hensynet til naturen og planetens tålegrense grunnleggende for all samfunnsutvikling i Viken.

God livskvalitet og like muligheter: I 2030 lever alle mennesker i Viken verdige og meningsfulle liv. Vi har trygge arbeidsplasser og tilgang til relevant utdanning. Fylket kjennetegnes av gode, varierte boområder med levende møteplasser.

Grønn og rettferdig verdiskaping: I 2030 er Viken en nyskapende, internasjonalt konkurransedyktig og mangfoldig næringsregion som leder an i det grønne skiftet. Vi har attraktive private og offentlige arbeidsplasser, velfungerende markeder, ledende forsknings- og kompetansemiljøer og høy sysselsetting.

Omstilling og tillit: 2030 er Viken et sterkt og trygt samfunn, som kan møte både kjente og uforutsette utfordringer og endringer.

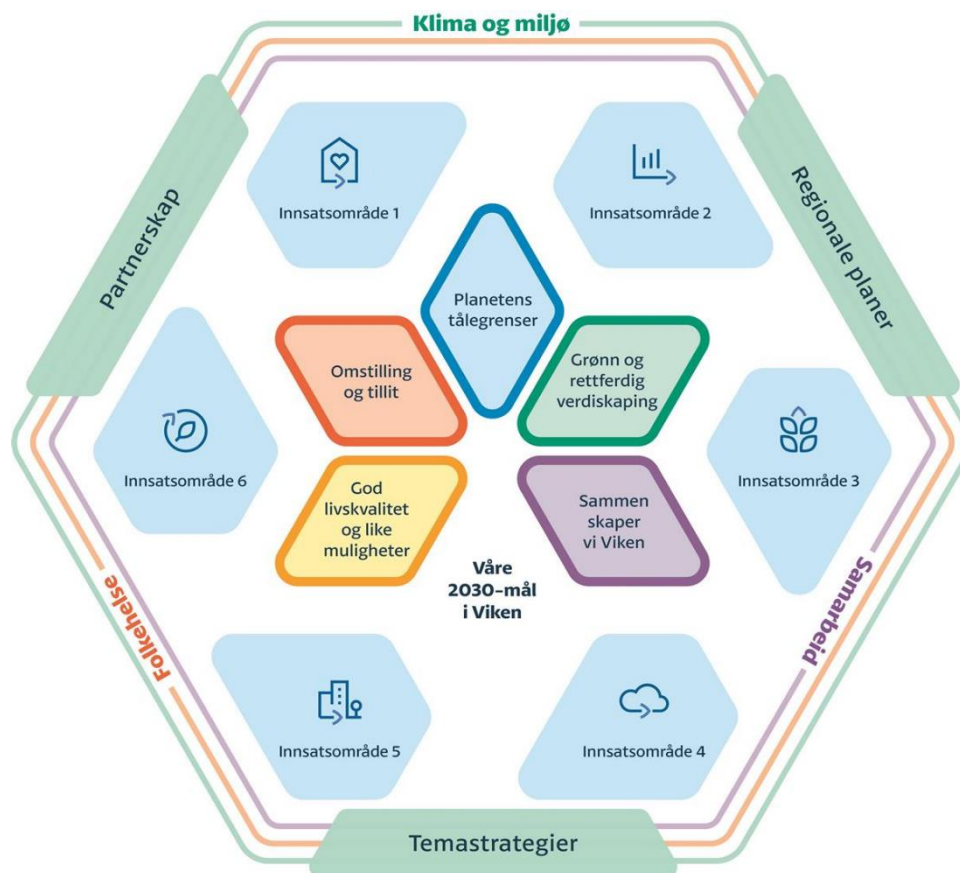
Sammen skaper vi Viken: I 2030 har vi sterk kultur for samarbeid og kunnskapsdeling i Viken. Vi har sterke og forpliktende partnerskap hvor offentlige aktører, næringsliv, frivillighet, forskning og enkeltmennesker deltar. Samarbeidet foregår på tvers av geografi og forvaltningsnivåer.

(Viken fylkeskommune, 2020a)

5.3 Seks innsatsområder for bærekraftig utvikling i Viken

For å nå de fem utviklingsmålene skal innsatsen rettes mot seks innsatsområder som til sammen dekker de viktigste aspektene for en bærekraftig utvikling. Tre av målene er spesielt aktuelle for bibliotekutviklingen i Viken: **Bærekraftig og rettferdig økonomisk system, Livskvalitet, velferd og like muligheter** og **Helhetlig by- og stedsutvikling**.

Det er totalt blitt utarbeidet 59 delmål fordelt på de seks innsatsområdene. Delmålene nås best ved at flere sektorer og innsatsområder jobber sammen fra ulike innfallsvinkler. I strategien er det identifisert mål som fylkesbiblioteket vil jobbe for å oppnå.



Illustrasjon fra Regional planstrategi (RPS) for Viken som viser forholdene mellom mål, innsatsområder og tverrgående tema (Viken fylkeskommune, 2020a, s. 20).

5.4 Nasjonale kulturpolitiske mål

Kulturpolitikken skal fremme demokrati og ytringsfrihet, og er forankret i nasjonal lovgivning og ratifisering av internasjonale konvensjoner. Norge har ratifisert UNESCOs konvensjon fra 2005 om å verne og fremme et mangfold av kulturuttrykk. Her legges det vekt på at kulturelt mangfold er et karakteristisk kjennetegn ved menneskeheten og derfor bør verdsettes høyt og bevares til gagn for alle.

Kulturlova (2007), har som formål "å fastleggja offentlege styresmaktens ansvar for å fremja og leggja til rette for eit breitt spekter av kulturverksemd, slik at alle kan få høve til å delta i kulturaktivitetar og oppleve eit mangfald av kulturuttrykk".

Folkebibliotekloven (1985) følger opp kulturlova med sine mål om allsidighet i bibliotekenes virksomhet, samtidig som loven spesifiserer det fylkeskommunale ansvaret for regionale bibliotekoppgaver og regional bibliotekutvikling.

5.5 Nasjonale bibliotekpolitiske mål

Nasjonal bibliotekstrategi har for strategiperioden 2020–2023 mål om å videreutvikle bibliotekene som relevante og viktige kunnskapsinstitusjoner som skal bidra til folkeopplysning og dannelse for befolkningen. Strategien har tiltak langs tre hovedlinjer som sammen skal bidra til å oppnå målet:

1. Formidling
2. Samarbeid og utvikling
3. Infrastruktur

(Kulturdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 10)

Strategien peker på noen bestemte områder hvor fylkesbibliotekene spiller en særskilt rolle:

- **Digital kompetanse** - Folkebibliotekene skal gi innbyggere med lav digital kompetanse veiledning og opplæring innen grunnleggende digitale ferdigheter. I den sammenheng vil Nasjonalbiblioteket, i samarbeid med fylkesbibliotekene være en sentral aktør som et kompetanse- og ressurscenter.
- **Infrastruktur** – Nasjonalbiblioteket og fylkesbibliotekene skal, i samarbeid, arrangere seminarer og konferanser som gir kunnskap om og opplæring i bruken av nasjonale bibliotek tjenester.
- **Samarbeid og utvikling** - Fylkesbibliotekene og storbybibliotekene vil utvikle metoder for deling av ressurser, formidlere og formidlingsopplegg, for å heve kvaliteten på tilbudet.
- **Bindeledd** - Fylkesbibliotekene er et godt bindeledd mellom Nasjonalbiblioteket og folkebibliotekene.

Strategien påpeker at fylkesbibliotekene bidrar til kompetanseutvikling, infrastruktur, informasjonsspredning, regional nettverksbygging og bibliotekutvikling. Nasjonalbibliotekets utviklingsmidler er et viktig virkemiddel for utvikling i og av bibliotekene. Strategien er tydelig på at Nasjonalbiblioteket og fylkesbibliotekene sammen kan legge til rette for at utviklingsmidlene i større grad møter behovet for utvikling av de minste folkebibliotekene (Kulturdepartementet & Kunnskapsdepartementet, 2019)

6 Handlingsplan og tiltak

Mål og strategier operasjonaliseres gjennom fylkeskommunens økonomiplan og handlingsplan for fylkesbiblioteket. Budsjett og handlingsplan vil utarbeides høsten 2021.

7 Bærekraftvurderinger

«Bibliotek = bærekraft» er en påstand som ofte brukes. Bærekraft er et hovedelement i bibliotekenes kjerneoppgave med gratis utlån av materiale, delingskultur versus eiekultur. Gjennom aktiv bibliotekutvikling kan vi sikre bærekraft gjennom en styrking av bibliotekenes tilbud og deres rolle i sine lokalsamfunn. Flere bibliotek har utvidet lånetilbudet sitt til å gjelde mer enn bare tradisjonelt bibliotekmateriale som bøker, for eksempel bibliotek som administrerer utlånsordninger for fritids- og hobbyutstyr.

Like viktig er den sosiale bærekraften. Bærekraft i bibliotek er mye mer enn utlån. Bibliotekene er arenaer for demokratibygging gjennom kunnskap, samarbeid og delingskultur, de er åpne møteplasser som gir likeverdig tilgang til kunnskap, litteratur og kultur. Bærekraft er en integrert del av våre mål og alt vi gjør bør og skal være bærekraftig og reflekteres i våre satsinger.

8 Publisering og offentliggjøring

Temastrategien publiseres på Viken.no, og Vikenfylkesbibliotek.no. I tillegg trykkes dokumentet og sendes fylkestinget og fylkesrådet. Informasjon om temastrategien sendes til relevante samarbeidspartnere.

9 Litteraturliste

Akershus fylkeskommune. (2016). *Kulturplan for Akershus 2016-2023*. Hentet fra <https://viken.no/f/p1/ia1639a09-9efc-4f16-8d4c-e279a71aabbcc/kulturplan-for-akershus-2016-2023.pdf>

Andersson, S. T., & Botnen, T. (2021). *Oppsummering av innspillsmøter: Utarbeidet av Opinion AS for Viken fylkesbibliotek*. Hentet fra https://vikenfylkesbibliotek.no/wp-content/uploads/2021/06/Rapport_oppsummering-innspillsmoter-Opinion2021.pdf

Buskerud fylkeskommune. (2015). *Bibliotekstrategi for Buskerud 2015-2020 : Bedre liv med biblioteket - mer liv i biblioteket*. Hentet fra <https://vikenfylkesbibliotek.no/wp-content/uploads/2020/01/Bibliotekstrategi-for-Buskerud-2015-2020.pdf>

Folkebibliotekloven. (1985). Lov om folkebibliotek (LOV-1985-12-20-108). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>

Folkebibliotekene i Viken (digitale samtaler, 2021)

Jensen, F. P., Andreas, Frønes, T. S., Kjærnsli, M., Rohatgi, A., Eriksen, A., & Narvhus, E. K. (2019). *PISA 2018 : Norske elevers kompetanse i lesing, matematikk og naturfag*. Hentet fra <https://www.udir.no/contentassets/2a429fb8627c4615883bf9d884ebf16d/kortrapport-pisa-2018.pdf>

Kommuneloven. (1992). *Lov om kommuner og fylkeskommuner* (LOV-2018-06-22-83). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-09-25-107>

Kompetanse Norge. (2021). *Befolkningens digitale kompetanse og deltakelse: Med et ekstra blikk på seniorer og ikke-sysselsatte*. Hentet fra <https://www.kompetansenorge.no/contentassets/7ff3779ea51b49ab81cc5fdbb769aa61/befolkningens-digitale-kompetanse-og-deltakelse.pdf>

Kulturdepartementet & Kunnskapsdepartementet. (2019). *Rom for demokrati og dannelselse : Nasjonal bibliotekstrategi 2020 - 2023*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/18da5840678046c1ba74fe565f72be3d/nasjonal-biblioteksstrategi-endelig-uu.pdf>

Kulturlova. (2007). *Lov om offentlege styresmakters ansvar for kulturverksemd* (LOV-2007-06-29-89). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2007-06-29-89>

Meld. St. 30 (2019-2020). (2019). *En innovativ offentlig sektor : Kultur, ledelse og kompetanse*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/14fce122212d46668253087e6301cec9/no/pdfs/stm201920200030000dddpdfs.pdf>

Nasjonalbiblioteket. (2021). *Statistikk for folkebibliotek*. Hentet fra <https://bibliotekutvikling.no/statistikk/forside/statistikk-for-folkebibliotek/>

Opplæringslova. (1998) *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/>

Utdannings- og forskningsdepartementet. (u.å.). *Kunnskapsløftet : Reformen i grunnskole og videregående opplæring*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ufd/prm/2005/0081/ddd/pdfv/256458-kunnskap_bokmaal_low.pdf

Viken fylkeskommune. (2019). *Vi i Viken: Kunnskapsgrunnlag for en bærekraftig framtid*. <https://viken.no/f/p1/i4f0b8206-d207-4524-b400-9200b65ae0f9/kunnskapsgrunnlag-regional-planstrategi-viken-vi-i-viken.pdf>

Viken fylkeskommune. (2020a). *Veien til et bærekraftig Viken: Regional planstrategi 2020-2024 : Vedtatt av Viken fylkesting 18. desember 2020*. Hentet fra <https://viken.no/tjenester/planlegging/samfunnsplanlegging/regional-planstrategi/veien-til-et-barekraftig-viken/>

Viken fylkeskommune. (2020b). *Årsbudsjett 2021 og økonomiplan 2021-2024*. Hentet fra <https://viken.no/f/p1/ie658d3ef-4632-4028-8dd0-4e6db8e748de/arsbudsjett-2021-og-okonomiplan-2021-2024-vedtatt.pdf>

Viken fylkeskommune. (2021). *Høringsutkast : Planprogram for regionale planer i Viken : Regional plan for areal og mobilitet, regional plan for kompetanse og verdiskaping og regional plan for økt livskvalitet, deltakelse og likeverd*. Hentet fra <https://viken.no/f/p1/i8e3b4359-863a-4ea0-8d43-9db4a7b845e8/planprogram-240621.pdf>

Østfold fylkeskommune. (2018). *Regionalplan kultur 2018-29*. Hentet fra <https://viken.no/f/p1/i535fce31-a89d-48f8-9c18-adaae3cbe937/regionalplan-kultur-for-ostfold.pdf>

Viken viser vei.



Postadresse: Viken fylkeskommune,

Postboks 220, 1702 Sarpsborg

Sentralbord: 32 30 00 00

post@viken.no

viken.no